

Editorial

Milé čtenářky, milí čtenáři,

vítejte u říjnového čísla Sociowebu, které se již tradičně zabývá politickými tématy. Tentokrát se naše články zaměří na vybrané výsledky projektu RECON – Rekonstituování demokracie v Evropě [1], v jehož rámci od roku 2007 po dobu pěti let více než 100 výzkumníků z celé Evropy a z Nového Zélandu řeší otázku, zda je demokracie v Evropě možná v podmínkách pluralismu, diversity a víceúrovňového vládnutí. Součástí projektu, řízeného norskou ARENOU – Centrem pro Evropská studia na Universitě v Oslu, je i tým českých výzkumníků a výzkumnice oddělení Sociologie politiky SOU AV ČR, v.v.i., kteří pro Vás připravili toto vydání Sociowebu.

Nejprve stručně k cílům projektu. Projekt RECON je založen na třech modelech představujících možné scénáře budoucího vývoje Evropy. Každý z těchto modelů předpokládá, že vládnutí v Evropě se proměňuje, a představuje a také hodnotí jiné možnosti těchto možných změn. Zatímco první model představuje možnost nového zarámování Evropské unie jako fungujícího regulatorního režimu a proměna demokracie se odehrává na národní úrovni, v rámci druhého modelu se Evropská unie proměňuje ve víceúrovňový federální stát a ve třetím modelu dochází k vývoji směrem k Unii post-národních jednotek s explicitním kosmopolitním charakterem demokracie a vládnutí. Každý z těchto – hypotetických – modelů předpokládá důraz na jiné hodnoty. Projekt hodnotí nejen to, zda jsou tyto modely v současné době aplikovatelné, ale také to, jaká je možná míra jejich přijetí občany a elitami členských zemí.

Autorky a autor říjnových příspěvků Sociowebu prezentují aktuální výsledky právě probíhajícího výzkumu. Jejich cílem není prezentovat komplexním způsobem celý projekt, který je tematicky rozsáhlý, ale nabídnout čtenářům pohled na právě řešená témata, která jsou aktuální nejen v rámci evropské vědecké komunity, ale také v českém veřejném prostoru.

V rámci svého příspěvku „Proměna evropského diskursu v České republice“ nabízí Petra Guasti analytický pohled na český politický prostor v průběhu ratifikace Lisabonské smlouvy. Autorka zdůrazňuje fakt, že v tomto období došlo v České republice k výrazné proměně politického diskursu směrem ke konsensu v otázce budoucnosti evropského projektu. Zároveň však v tomto období došlo k politizaci a výrazné polarizaci evropské problematiky. Po

shrnutí argumentů a argumentačních strategií zastánců a oponentů Lisabonské smlouvy autorka v závěru příspěvku konstatuje, že politické strany a političtí aktéři v čele s prezidentem Václavem Klausem hrají v české diskusi evropských témat klíčovou roli – formují daný proces a zprostředkují jeho výsledky občanům. Je tedy možné konstatovat, že pokud bude tento proces politicky dominován a bude převládat silně ideologizovaná diskuse, budou i nadále z veřejné diskuse vytlačovány hlasy občanů a občanské společnosti.

V následujícím příspěvku „Parlamentní diskuse o Smlouvě o Ústavě pro Evropu a Lisabonské smlouvě v ČR“, shrnuje Tomáš Lacina výsledky analýz ratifikačních diskusí na půdě Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky. I zde autor poukazuje na silnou politickou a ideologickou polarizaci diskusí. Hlavním tématem, který rozděluje obě komory českého parlamentu, je otázka hloubky a směru evropské integrace a podoba institucionálních reforem EU. Jako nejdůležitější témata autor identifikuje obavu z prohlubování integrace na úkor národních států a jejich parlamentů, strach ze snižující se role malých členských zemí, otázku formy ratifikace – parlamentní ratifikace versus ratifikační referendum a konečně bezpečnostní aspekty Lisabonské smlouvy.

Další příspěvky se zabývají politickou komunikací o tématech spojených s evropskou integrací a vycházejí z komplexní analýzy českých online médií a diskusí v období před volbami do Evropského parlamentu v roce 2009. Analýza byla součástí komparativního výzkumu online politické komunikace ve dvanácti zemích zapojených do projektu RECON a zahrnovala období 18. 5. – 10. 6. 2009.

Externí spolupracovnice týmu Jessie Hronešová se v článku „E-sféra a její rostoucí vliv na participativní žurnalistiku“ zabývá otázkou technologizace médií v České republice, a to jakým způsobem nárůst počtu uživatelů internetu změnil podobu poskytování a získávání informací. Za jednu z klíčových změn považuje autorka proměnu participativní žurnalistiky, v jejímž rámci mají čtenáři nejen možnost komentovat a hodnotit prezentované zprávy, ale mohou je rovněž přidat do svých profilů v rámci sociálních sítí a vést v rámci online komunity vlastní diskuse na individuálně zvolená témata. Vedle komunikačního potenciálu sociálních sítí upozorňuje autorka také na jejich mobilizační potenciál. Mediální sféra se proměňuje a umožňuje občanům, aby jejich hlas, pokud je politickou elitou ignorován, byl slyšen ve veřejném prostoru.

V dalším příspěvku "Evropská tematika v online médiích" si Zdenka Mansfeldová všímá toho, jakým tématům se online media věnovala v období volební kampaně před evropskými volbami a kdo byli ti, kteří vstupovali do online diskusí. Volební kampaň byla extrémně poznamenaná konflikty na domácí politické scéně, a to i v období českého předsednictví v Radě EU. Diskuse v online médiích ukázala nízkou informovanost o činnosti Evropského parlamentu a evropských institucí. Do diskusí v online médiích za zapojovali především běžní občané, kteří jinak mají jen omezenou možnost zapojit se do veřejné diskuse. Ačkoliv online media umožňují diskusi překračující národní hranice, v tomto případě byla diskuse národní nejen z hlediska převážného zaměření na témata domácí politiky, ale i z hlediska zapojených aktérů.

V posledním příspěvku "Volby do Evropského parlamentu 2009 na českých serverech" se Jessie Hronešová zabývá rostoucím významem internetových zpravodajských serverů v České republice. Autorka konstatuje, že online média sehrála v období před volbami do Evropského Parlamentu důležitou roli při formování veřejného mínění. Online média rychle a přehledně poskytovala informace o Evropské unii a platformu pro své čtenáře, kteří zde mohli veřejně vyjádřit své názory a postoje. V analyzovaném období celkový tón debat čtenářů na internetu vyzněl velmi kriticky vůči Evropské unii, a to zejména z důvodu nedostatku možnosti participace českých občanů na evropské politice. Online média a diskusní fóra tak poskytují prostor k vyjádření kritických postojů a lze předpokládat, že jejich role a dopad na formování veřejného mínění v budoucnosti dále poroste.

Milé čtenářky a čtenáři, doufáme, že Vám příspěvky říjnového Sociowebu nabízejí nový pohled na aktuální témata a přejeme Vám příjemné čtení.

Petra Guasti a Zdenka Mansfeldová

petra.guasti@soc.cas.cz

zdenka.mansfeldova@soc.cas.cz

[1] RECON – Reconstituting Democracy in Europe (2007 – 2011). Projekt 6. Rámcového programu financovaný Evropskou komisí, CIT4-CT-2006-028698. Více na <http://www.reconproject.eu/>

Příští číslo se zaměří na téma (nejen) ženského těla. Pozornost bude věnována tomu, jak je ženské tělo konstruováno ve vztahu k reprodukci či nereprodukci, jak je zacházeno s právem žen na tělesnou integritu a sebeurčení a jak gender těla spolurčuje životní (i pracovní) dráhy žen i mužů.

«Témata »

»

Proměna evropského diskursu v České republice

Klíčová slova: Evropa, integrace, politika

V rámci nových členských zemí je Česká republika považována za jednu z nejvíce euroskeptických zemí. Názory českých občanů na fungování a směřování Evropské unie se však výrazným způsobem neliší od postojů občanů dalších členských zemí. Nálepka „českého euroskepticismu“ je kombinací několika faktorů. Na jedné straně je výsledkem (1.) jistého tápání převážné části české politické reprezentace v evropských otázkách; (2.) nedostatku informací v kombinaci s ideologizací evropské integrace; dále zvýrazněné (3.) dominantním hlasem českého prezidenta Václava Klause, který je nejen na české, ale na Evropské úrovni jedním z klíčových oponentů prohlubující se míry evropské integrace. Na druhé straně je však tato nálepka také do značné míry stereotyp šířící se kuloáry evropských institucí a médií a využívaný dle potřeby politického boje uvnitř.

Cílem následujícího příspěvku je podívat se analytickým způsobem na český veřejný prostor v průběhu ratifikace Lisabonské smlouvy a nabídnout pohled na období, které přineslo proměnu českého politického diskursu evropského integračního procesu. Tato proměna směřem k politickému konsensu v otázce budoucnosti Evropy (manifestovaná ratifikací Lisabonské smlouvy oběma komorami českého parlamentu) s sebou však rovněž přinesla „evropeizaci“ domácího politického konfliktu. V období českého předsednictví se Lisabonská smlouva stala jakýmsi symbolem politického boje mezi vládou a opozicí, a to jak ve smyslu politickém, tak ideologickém. Zatímco původně k evropské integraci spíše vlažná a pragmatická vláda Mirka Topolánka manifestovala sílící proevropské postoje a Mirek Topolánek a jeho projevy na půdě obou komor českého parlamentu představovaly rozhodující roli v procesu parlamentní ratifikace Lisabonské smlouvy, obětovala sociální demokracie svou dlouhodobou proklamovanou podporu evropské integrace a Lisabonské smlouvy vlastním krátkodobým politickým cílům.

Stejně jako debata o Evropské ústavě byla Lisabonská smlouva prezentována jako další a nutný krok v procesu evropské integrace. Velmi často byl rovněž propojován vstup České republiky do Evropské unie a ratifikace Lisabonské smlouvy. Základní charakteristiky veřejné diskuse v období ratifikace Lisabonské

smlouvy můžeme shrnout následujícím způsobem:

1. převážně obecná diskuse, s omezeným počtem aktérů schopných (či motivovaných) komplexnější či hlubší analýzy jednotlivých témat obsažených v dokumentu Lisabonské smlouvy. Výsledkem byla ideologická diskuse, kde většina tvrzení zůstávala nepodložena hlubšími argumenty;
2. diskuse představovala polarizovaný konflikt na několika úrovních, včetně politického boje mezi tehdejším premiérem Topolánkem a opoziční ČSSD;
3. personalizace veřejné diskuse – hlavními oponenty byli bývalý předseda ODS a současný prezident Václav Klaus a tehdejší předseda téže strany a premiér Mirek Topolánek.

V důsledku vysoké míry polarizace a politizace české diskuse byla česká politická elita dominantním aktérem ratifikačních diskusí, a to na úkor hlasu občanské společnosti a občanů.

V české ratifikační debatě můžeme identifikovat dva hlavní diskursivní elementy:

1. Lisabonská smlouva byla prezentována jako logické pokračování evropského integračního procesu a spojována se vstupem ČR do EU (vstup do EU nás „zavazuje“ přijmout Lisabonskou smlouvu);
2. Lisabonská smlouva, stejně jako předtím „Evropská Ústava“, byla považována za hlavní formativní dokument určující ideologický charakter Evropské unie.

Jak oponenti, tak zastánci Lisabonské smlouvy využívali v diskusi první z popsaných diskursů a rovněž kladli důraz na nutnost institucionální reformy Evropské unie.

Zatímco zastánci Lisabonské smlouvy zdůrazňovali potřebu prohloubení evropské integrace, její odpůrci argumentovali tím, že smlouva mění podmínky, za nichž Česká republika vstoupila do EU a upozorňovali na slabiny dokumentu jak po obsahové, tak po procedurální stránce. Druhý diskursivní proud měl silný ideologický podtext a jeho hlavním bodem byl střet mezi chápáním Lisabonské smlouvy jako základu reformy evropského sociálního modelu (hodnoceno negativně oponenty jako byl rezident Václav Klaus, CEP [1], CEVRO [2] a další euroskeptické organizace) nebo nebezpečně se rozšiřujícím ekonomickým liberalismem (pohled zastávaný levicovými odpůrci smlouvy).

Celkový politický charakter veřejné diskuse v ratifikačním období podporuje tvrzení, že v předvstupním období došlo k silné evropeizaci české politiky a že politické strany hrály v tomto procesu klíčovou roli. V důsledku komunikace a mezinárodní spolupráce českých politických stran s jejich evropskými protějšky došlo k formování preferencí a postojů voličů v otázkách evropské Ústavní smlouvy a Evropské integrace obecně (Baun et al. 2006). České politické strany (a političtí aktéři – především Václav Klaus) proto hrají rozhodující

roli v českých diskusích evropských témat – zprostředkovávají a formují proces evropeizace českého veřejného prostoru. Dominantní charakteristikou diskuse evropských témat však zůstává její silně personalizovaný a ideologizovaný charakter. V tomto kontextu střetu politických diskursů je třeba zdůraznit pozitivní roli Ústavního soudu, jehož rozhodnutí z let 2008 a 2009 odmítají mnoho z klíčových elementů evropskeptických diskursů.

Literatura:

Baun, M., J. Durr, D. Marek, P. Šaradín. 2006. „The Europeanization of Czech Politics: The Political Parties and the EU Referendum“. *Journal of Common Market Studies*. 44(2):249-80.

[1] CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku.

[2] CEVRO – Liberálně-konzervativní akademie.

Petra Guasti

petra.quasti@soc.cas.cz

Tento text vznikl v rámci projektu „RECON – Reconstituting Democracy in Europe“, který je projektem 6. Rámcového programu financovaného Evropskou komisí, CIT4-CT-2006-028698.

»

Parlamentní diskuse o Smlouvě o Ústavě pro Evropu a Lisabonské smlouvě v ČR

Klíčová slova: Evropa, integrace

Ačkoli se vstup České republiky do EU těšil široké podpoře všech relevantních demokratických politických stran i veřejnosti, hlavní politické síly od počátku ostře dělí otázka směru a hloubky evropské integrace a podoby institucionálních reforem EU. Nedostatek konsensu se samozřejmě promítal do průběhu parlamentních debat i celého ratifikačního procesu. Následující příspěvek analyzuje parlamentní diskuse o Smlouvě o Ústavě pro Evropu a Lisabonské smlouvě v ČR.

Časové vymezení a politický kontext parlamentních debat

Poslanci a senátoři se sešli k celkem šesti debatám týkajícím se návrhu Smlouvy o Ústavě pro Evropu a tzv. Lisabonské smlouvy.

V době, kdy byla ratifikace Smlouvy o Ústavě pro Evropu aktuální (do neúspěšných referend v Nizozemsku a Francii v roce 2005), nepanovala mezi hlavními českými politickými

stranami ohledně tohoto dokumentu shoda. Tehdejší vládní koalice ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU smlouvu podporovala, zatímco v té době opoziční ODS měla řadu výhrad. Napříč politickým spektrem však panovala shoda na tom, že by dokument měl být předložen občanům ke schválení v referendu. Po neúspěchu francouzského a nizozemského referenda byl však ratifikační proces v České republice odložen. Ústavní smlouva tak nebyla Českou republikou nikdy ratifikována a jako taková nebyla také nikdy ani projednávána na plénu parlamentních komor. V říjnu 2003 se uskutečnila pouze debata ohledně postoje a mandátu vlády k jednání o dokumentu na mezivládní konferenci v Bruselu. V dubnu 2007 vydala pak tehdejší vládní koalice ODS, KDU-ČSL a SZ společné stanovisko ohledně Smlouvy o Ústavě pro Evropu, mimo jiné deklarující, že v názvu by nemělo figurovat slovo „ústava“ a jednání o podobě dokumentu by měla být ukončena do roku 2009.

Téma Lisabonské smlouvy bylo poprvé otevřeno prvním čtením návrhu na plénu Poslanecké sněmovny v březnu 2008. V dubnu následně projednával návrh Senát, který rozhodl o postoupení smlouvy Ústavnímu soudu, jenž měl rozhodnout o její konformitě s českým ústavním pořádkem. Senátoři žádali přezkum částí smlouvy souvisejících především s přenášením určitých pravomocí národní vlády na orgány EU, možnost změny rozhodovacích mechanismů v Radě EU z principu jednomyslnosti na princip kvalifikované většiny a způsob ratifikace Listiny základních práv. Rozhodnutí ve věci přišlo 26. listopadu 2008, kdy Ústavní soud ve svém nálezu označil šest zkoumaných částí smlouvy za nekonfliktní s Ústavou ČR.

Ratifikační proces pak pokračoval v prosinci opakovaným projednáváním návrhu ve výběrech obou komor parlamentu.

Následovalo druhé čtení v Poslanecké sněmovně, které začalo 3. února 2009. Ke konečné ratifikaci pak poslanci dospěli 18. února. Celý proces parlamentní ratifikace završil Senát, když Lisabonskou smlouvu schválil na svém plenárním zasedání 6. května 2009.

Prezident republiky svůj podpis pod dokument připojil 3. listopadu 2009, poté co Ústavní soud v reakci na další stížnost skupiny senátorů opakovaně potvrdil, že Lisabonská smlouva není v rozporu s Ústavou ČR. Svůj podpis však prezident podmínil výjimkou z Listiny základních práv EU.

Hlavní témata plenárních debat

Profil diskutovaných okruhů byl v ČR poměrně úzký. Klíčovým tématem na české parlamentní půdě byla především otázka oslabení hlasovací váhy České republiky v Radě EU prostřednictvím změny hlasovacího principu jednomyslnosti na princip kvalifikované většiny v určitých otázkách a z toho vyplývající zhoršení pozice při prosazování národních zájmů země. Dále se jednalo o problém přesunu řady pravomocí z národní na evropskou úroveň a s tím související otázky státní suverenity, takzvaného

demokratického deficitu a nízké úrovně odpovědnosti a kontroly institucí EU. Zejména poslanci KSČM pak stále prosazovali, aby byla Lisabonská smlouva předmětem referenda.

Řada poslanců upozorňovala na jednotlivé články Lisabonské smlouvy, které podle jejich mínění umožňují pozdější přesuny ještě více pravomocí na evropskou úroveň bez nutnosti žádání souhlasu od jednotlivých národních parlamentů. Tito zákonodárci proto usilovali o přijetí opatření, které by takový postup znemožnilo a vyžadovalo by při každém přesunu pravomocí souhlas obou komor parlamentu (tzv. vázaný mandát). Vázaný mandát vlády byl nakonec přijat v březnu 2009 Sněmovnou, v květnu pak Senátem.

Specifickým tématem byla problematika Listiny základních práv připojené k Lisabonské smlouvě a její možný konflikt s právními vztahy vyplývajícími z tzv. Benešových dekretů. Někteří poslanci se obávali, že některé články Charty mohou znamenat retroaktivně revizi majetkových a právních vztahů v poválečném období vzhledem k německým občanům. Tyto obavy, sdílené i částí veřejnosti, nakonec našly své reálné zhmotnění v podobě deklarace připojené k usnesení Poslanecké sněmovny o ratifikaci Lisabonské smlouvy, kde Sněmovna odmítá jakékoli pokusy o extenzivní výklad Listiny základních práv s poukazem na její zpětnou účinnost.

Následující citace z parlamentních debat ilustrují nejdůležitější témata české debaty: prohlubování evropské integrace na úkor národních států a jejich parlamentů, snižující se role malých členských zemí, ratifikační referendum a konečně bezpečnostní aspekty.

Pokus o vytvoření evropského státu, který se neopíral o vůli zdola, by pro dosud úspěšný evropský projekt mohl vyústit v pravý opak těchto záměrů, možná i pohromu. Jsme přesvědčeni, že nelze bezmyšlenkovitě přenášet principy fungování národního státu na evropský politický systém. Evropě chybí společný jazyk i společné veřejné mínění, vztah lidí k Evropské unii zatím nezná například vlastenectví. V tak různorodém společenství, jakým Evropská unie je, nebude rozhodování prostou většinou nikdy zcela možné, aniž by se někdo cítil vyloučen. V Evropské unii je proto velmi těžké dosáhnout skutečné demokracie. Při neexistenci evropského politického národa tak musí členské státy zůstat pány smluv.

Alexandr Vondra (ODS), 13. schůze Senátu PČR, duben 2008

Na základě systému, který, jak už jsem říkala, umožňoval, aby i český stát mohl vnášet do činnosti EU své vlastní představy a své tradice. Podle euroústavy číslo 2, tedy Lisabonské smlouvy, mezinárodní úmluvy, kterou dnes probíráme, se do čela Evropské rady postaví nový funkcionář s názvem předseda Evropské rady, nikoliv tedy prezident, ale předseda Evropské rady, a ten bude volen na období dva a půl roku s možností jednoho znovuzvolení. Lze s velkou vahou pravděpodobnosti očekávat, že

do této funkce budou zpravidla voleni politici z velkého západoevropského členského státu. Střední a malé státy EU tak pravděpodobně budou definitivně odštěpeny od možnosti ovlivňovat tvorbu evropské legislativy a politiky.

Eva Dundáčková (ODS), 46. schůze PSP ČR, únor 2009

.....význam tohoto parlamentu a vás, 200 zvolených poslanců, bude v čase menší a menší a stále menší. Už dnes to vidíme na tom, kolik zákonů tady pouze přijímáme, protože byly již předtím přijaty někde jinde a my máme povinnost je implementovat do našeho právního řádu. Obávám se, že po schválení Lisabonské smlouvy se objem zákonů, které budou přijímány jinde a někým jiným, bude neustále zvyšovat. Možná se někomu z vás může líbit, že jeho politická odpovědnost se bude tím pádem zmenšovat, ale já takový nejsem. Domnívám se, že byl-li jsem zvolen občany této republiky, mám primární odpovědnost vůči nim a jsem připraven se z této odpovědnosti vůči nim zodpovídat.

Aleš Rád (ODS) 46. schůze PSP ČR, únor 2009

....je nutné, abychom my sami sobě přiznali, že jsme nikdo z nás neodpovídali svým voličům v roce 2006 na to, jak se zachováme ke smlouvě, která ještě neexistovala, a proto je potřeba projednat návrh zákona o referendu k této Lisabonské smlouvě, vrátit občanům právo na rozhodování. A chtěl bych tedy připomenout, že pro stabilitu Evropy je mnohem víc, když i později budou schváleny smluvní základy příští Evropské unie tak, aby mohla fungovat a nebyla destabilizována právě tím, že lidé odmítnou to, co jim bylo nařízeno, oktrojováno, a to, co rozhodl za ně někdo jiný. Prosím tedy, aby tak jako my jsme neměli ve volebním programu, abyste i vy uznali, že jste na tuto otázku neodpověděli a pochopili, že Lisabonskou smlouvu občané České republiky mají rozhodovat v referendu.

Vojtěch Filip (KSČM), 46. schůze PSP ČR, únor 2009

Lisabonská smlouva má ale ještě jeden významný akcent, a to je akcent bezpečnosti vnitřní a vnější - bezpečnost uvnitř Evropy a bezpečnost pro Evropu. Tento akcent nebývá dostatečně zmiňován, ale pro mne je to jeden z hlavních důvodů, proč jsem připravena pro Lisabonskou smlouvu hlasovat. Samozřejmě, že to souvisí s bezpečností energetickou, se snahou o prosperitu v ekonomice, se snahou o konkurenceschopnost s vyspělými zeměmi a s vyspělými světovými velmocemi v oblasti výzkumu. Proto pro posílení jistoty v to, že Evropa bude a zůstane místem svobody a bezpečí, to je pro mne důvod, proč pro Lisabonskou smlouvu budu hlasovat.

Michaela Šojdrová (KDU-ČSL), 46. schůze PSP ČR, únor 2009

Tomáš Lacina

tomas.lacina@soc.cas.cz

Tento text vznikl v rámci projektu „RECON – Reconstituting Democracy in Europe“, který je projektem 6. Rámcového programu financovaného Evropskou komisí, CIT4-CT-2006-028698.

»

E-sféra a její rostoucí vliv na participativní žurnalistiku

Klíčová slova: media, internet, participace

Technologizace medií je fenoménem posledních patnácti let. Internet změnil podobu žurnalistiky v několika základních ohledech. Informace jsou poskytovány mnohem rychleji než v případě tištěných medií, internetové zprávy mají prakticky neomezený teritoriální dosah, články jsou aktualizovány podle potřeby a mohou být doplněny o řadu audio-vizuálních materiálů. Sdílení informací se navíc stalo i účinnějším – existuje nepřeberné množství, jak příjemce s poskytnutou informací naloží. Zásadní proměnou prošla zejména participativní žurnalistika – čtenáři mají nejen možnost zprávy ihned okomentovat, popřípadě ohodnotit, ale mohou je i přidat na svůj profil na sociálních sítích Facebook, Twitter apod. Vzhledem k poměrně mírným registračním požadavkům navíc čtenáři mohou využívat množství komentářů za zachování vysokého nebo absolutního stupně anonymity (z nejpobulárnějších medií pouze server *novinky.cz* vyžaduje přesné kontaktní údaje).

Díky online mediím vztah mezi novinářem a čtenářem ve smyslu poskytovatele a příjemce prošel zásadním přerodem, kdy uživatel ztrácí svou předchozí ryze pasivní pozici příjemce a mění se v aktivního tvůrce (producenta). Axel Bruns pro tento nový vztah propojenosti a splývání produkce a užívání přišel s pojmem *produsage* (volně přeloženo jako *produžívání*), kdy se role konzumenta a producenta nejen propojují, ale není zcela jasné, kdo je kdo (Bruns 2005). Každý občan se ve virtuální sféře může stát de facto novinářem. Pomocí diskuzních skupin, komentářů, blogů, Twitteru atd. má každý občan možnost publikovat své názory a postoje.

Jistý stupeň anonymity, který internet poskytuje, je zároveň motivačním prostředkem, jak zveřejnit některé citlivé informace, anebo se otevřeně vyjádřit ke kontroverzním otázkám. V případě diskuzních skupin to má i negativní dopad na úroveň vyjadřování a užívání hrubých výrazů. Internetové portály však mají své administrátory, kteří nevhodné či urážlivé komentáře odstraňují. (Faktor anonymity lze také využívat pro veřejnou správu, čehož je dokladem nový portál *bezkorupce.cz*, kde

občané anonymně mohou nahlásit podezření z korupce.)

V České republice roste nejen počet uživatelů internetu (v závislosti na použité metodice se toto číslo pohybuje kolem 60 % populace nad 12 let, např. *netmonitor.cz*), ale roste i počet čtenářů online médií – a to zejména díky nízkým nákladům, snadnému přístupu a přitažlivějšímu designu zpráv. Internetové pokrytí v zemi dosahuje až 98 %. Podle stejných statistik, 32 % uživatelů internetu sleduje online tisk. Na druhou stranu dostupné výzkumy ukazují, že čeští čtenáři i nadále více důvěřují tištěným médiím, které považují za objektivnější a podávající lépe ověřené informace [1]. Ačkoliv by současné trendy návštěvnosti naznačovaly, že elektronická média budou i nadále získávat nové čtenáře, zpoplatnění e-serverů (uvažuje o tom např. *Economia, a.s.*) by mohlo vést k radikálnímu poklesu návštěvnosti. Ve Velké Británii zpoplatnění vedlo ke ztrátě 90 % čtenářů elektronických *Timesů*, ale na druhé straně také k nárůstu prodeje jejich tištěné verze.

I přes tyto sporné statistické údaje lze očekávat, že význam elektronickým médií poroste. Kromě českých deníků, které všechny mají své internetové verze, existuje i mnoho výlučně internetových novinových serverů, které o zpoplatnění neuvažují a které jsou exkluzivní doménou *par excellence* participativní žurnalistiky. Navíc se e- sféra rozšiřuje o sociální sítě, které fungují jako přenašeči online zpráv – např. síť Facebook, která má v ČR kolem 1,5 milionu uživatelů. Prostor pro participativní žurnalistiku proto neustále roste, a to nejen skrze tradiční média, která mají své online verze.

Literatura:

Bruns, Axel. 2005. *Gatewatching: Collaborative Online News Production (Digital Formations)*. New York: Peter Lang Publishing.

[1] Jak veřejnost vnímá pravdivost a úplnost zpráv českých médií?, Tisková zpráva v 09-03, CVVM, SOU AV ČR, v.v.i., Praha 5. 5. 2009, dostupné z <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100902s_om90505.pdf>.

Jessie Hronešová

jessie.hronesova@area.ox.ac.uk

Tento text vznikl v rámci projektu „RECON – Reconstituting Democracy in Europe“, který je projektem 6. Rámcového programu financovaného Evropskou komisí, CIT4-CT-2006-028698.

»

Evropská tematika v online médiích

Klíčová slova: Evropa, integrace, media

Analýza online politické komunikace v období volební kampaně do Evropského parlamentu, která byla realizována ve dvanácti zemích [1], vycházela z předpokladu, že evropské volby mají potenciál oživit normy, hodnoty a symboly spojené s evropskou integrací a oživit tak zájem veřejnosti o politiku EU. Otevření nového online prostoru a jeho rostoucí využívání nabízelo možnost pro vedení kampaně a diskuse vedené nezávisle na tradičních médiích, na tradičním národním veřejném prostoru (Michailidou, Trenz 2010). Analýza se zaměřila na veřejně přístupná online media a zahrnovala období tří týdnů před a týden po volbách do Evropského parlamentu.

Výsledky ukázaly, že volební kampaň provázející volby do Evropského parlamentu byla v České republice zcela zřetelně zastíněna domácími konflikty mezi dvěma hlavními politickými stranami ODS a ČSSD. To platí nejen pro tradiční tištěná media, rozhlas a televizi, ale i pro analyzovaná online media. Byly to pouze nové či malé politické strany (žádná z nich nepřekročila 5% hranici), které se více věnovaly evropské agendě. Online diskuse o evropských volbách sice měly "národní" charakter ve všech srovnávaných zemích (Michailidou, Trenz 2010: 9), ale v českém případě přibyl konflikt mezi hlavními politickými aktéry. Možným vysvětlením pro prioritu stranického konfliktu může být pád vlády v březnu 2009 a předčasné volby plánované na říjen 2009 (které se nakonec neuskutečnily). Volební kampaň evropských voleb, které bývají označovány jako volby druhého řádu, se tak překrývala s blížící se kampaní domácích parlamentních voleb. Ukázalo se také, že občané se necítili být dosti informováni o činnosti českých poslanců v Evropském parlamentu a činnosti Evropského parlamentu obecně. Na druhou stranu v období přípravy a konání evropských voleb byla Česká republika předsednickou zemí EU a evropská agenda byla mnohem více medializována a přítomna ve veřejném životě než v předcházejícím či následujícím období.

I když EU nebyla hlavním tématem, kterému se online média věnovala v průběhu kampaně evropských voleb, přesto bylo možné najít řadu článků a komentářů věnovaných evropské problematice a pokusit se o jejich hodnocení a typologii. Jinými slovy, novináři i občané vyjadřovali své pozitivní či negativní názory na evropskou integraci, na její charakter a budoucí orientaci. Online media zde plně prokázala svůj potenciál široce a přehledně zpřístupnit politickou diskusi o EU problémech širokému okruhu občanů, zlepšit její srozumitelnost a význam. Je to i díky tomu, že články zde publikované jsou kratší, více informativní, doplněné audio-vizuálním materiálem a umožňují okamžitou reakci a vstup do diskuse.

Kdo byli aktéři, kteří se zúčastňovali těchto diskusí, vyjadřovali své názory a hodnotící

soudy? Z naší analýzy vyplývá, že to byli nejčastěji běžní občané (60,3 %), kteří mají jinak jen omezený přístup do tištěných médií a malou možnost zapojit se do veřejné diskuse. Další, podstatně menší skupinu, tvořili političtí aktéři (21,8 %) jako například členové vlády, parlamentu, evropských poslanci. Žurnalisté tvořili velmi málo početnou skupinu (7,7 %). Pokud jde o regionální záběr, původ účastníků diskuse, zde jsme rozlišovali mezi národními a zahraničními aktéry, kterými mohli být buď národní aktéři z jiného členského státu, členové některé evropské instituce, představitelé/členové některé mezinárodní organizace či země mimo EU. Z tohoto pohledu lze říci, že diskuse se zúčastnili převážně národní aktéři (85, 9%), diskuse probíhaly především na národní úrovni a představovaly tedy horizontální formu komunikace. Očekávání, že internet podpoří přeshraniční komunikaci, vstup zahraničních politických aktérů do diskuse a vznik nových diskusních skupin včetně transnacionálních, čili vertikální rovinu komunikace (Michailidou, Trenz 2010: 4), se nenaplnilo. Zahraniční účastníci diskusí tvořili pouze 14,1 % a byli to zejména představitelé nebo zástupci některé nadnárodní evropské instituce, kteří vstupovali do diskuse na internetových novinových stránkách *lidovky.cz*. Online diskuse tak byla národní nejen z hlediska obsahu, ale i z hlediska zapojených aktérů. Není to ale české národní specifikum, jak ukázalo mezinárodní srovnání, národní online media mají až na výjimky národní publikum (Michailidou, Trenz 2010: 9).

Literatura:

Michailidou, Asimina, Hans-Joerg Trenz. 2010. „2009 European Parliamentary Elections on the Web. A Mediatization Perspective.“ *RECON Online Working Paper 2010/09*. dostupné z http://www.reconproject.eu/main.php/RECON_wp_1009.pdf?fileitem=5456399

[1] Analýzu on-line médií v České republice realizovala podle jednotné metodiky v září 2009 Jessie Hronešová.

Zdenka Mansfeldová

zdenka.mansfeldova@soc.cas.cz

Tento text vznikl v rámci projektu „RECON – Reconstituting Democracy in Europe“, který je projektem 6. Rámcového programu financovaného Evropskou komisí, CIT4-CT-2006-028698.

»

Volby do Evropského parlamentu 2009 na českých serverech

Klíčová slova: Evropa, parlament, media

V roce 2009 využívala jedna třetina české populace každodenně online média jako hlavní zdroj informací o domácích a zahraničních událostech [1]. Tento údaj vyvolává otázky o míře vlivu online médií na veřejné mínění a politický diskurz v zemi. Volby do Evropského parlamentu na začátku června 2009 proto byly vhodnou příležitostí pro zkoumání významu internetových zpravodajských serverů v České republice a jejich dopadu na české veřejné mínění.

Prezentovaný výzkum vycházel z obsahové analýzy pěti internetových novinových stránek *lidovky.cz*, *aktualne.cz*, *novinky.cz*, *blogy.idnes.cz* a *blog.ihned.cz*. Tyto zdroje byly vybrány na základě žebříčků sledovanosti a popularity (www.alexa.com, <http://www.siteinfo.cz/top-weby>) a zároveň musely umožňovat svým čtenářům reagovat na články pomocí funkce komentářů nebo diskusních skupin. Padesát článků a stejný počet čtenářských komentářů, které jakýmkoliv způsobem hodnotily smysl, funkčnost nebo budoucnost Evropské unie a jejích institucí, bylo analyzováno a zhodnoceno. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jaká evropská témata dominují diskuzím na internetu, jaká je jejich kvalita a jaké hodnotící argumenty poskytují.

Hodnotící argumenty byly zařazeny do několika kategorií, které např. sledovaly, zda je hodnocena myšlenka evropské integrace, evropské instituce, či konkrétní evropská politika. Zároveň jsme se zaměřili na druh použitých argumentů, tzn. zda je EU hodnocena z hlediska participace svých členských zemí a občanů, ekonomických nákladů, demokratického rozvoje apod. Většina hodnotících komentářů, které byly pro tuto studii klíčové, se nacházela v sekci diskusních fór či komentářů. To je pochopitelné vzhledem k základním standardům profesionální žurnalistiky ve zpravodajství, které od novinářů vyžadují minimum subjektivních (osobních) názorů. Prostor pro osobní názory pro novináře se nachází ve sloupcích nebo fejetonech. Hodnocení v hlavní části textu se nacházela pouze v blozích, anebo pokud novinář citoval jiný zdroj (politika, státníka apod.).

Výsledky studie potvrzují obecně přijatou tezi o vysokém stupni euroskepticismu v České republice. Téměř 80 % čtenářů se stavělo k EU negativně a převládal názor, že Evropský parlament je zbytečnou a drahou institucí, která je navíc odcizena od skutečných problémů občanů, které reprezentuje. Pouze jeden komentář se vyjádřil kladně jak k myšlence evropské integrace, tak k existenci Evropského parlamentu. Objevily se i argumenty, že EU je nová forma Sovětského svazu. Ostatní komentáře se zaměřily na nedostatek informací o Evropském parlamentu, jeho vágních funkcích a práci evropských poslanců. Dominantní tezí

čtenářů týkající se evropských voleb bylo, že občané nemají možnost aktivně ovlivnit fungování EP vzhledem k velikosti své země, a tudíž počtu svých poslanců. Jeden čtenář serveru *ihned.cz* svůj názor shrnul následujícím způsobem:

"EU je přeregulovaná, příliš se subvencuje zemědělství, normy jsou mizerně formulované, EU nemá právní subjektivitu, parlament se stěhuje a je to drahé, komunikace s voliči a občany je nedostačující, do EU vyslaní politici jsou málo charizmatičtí atd [2]."

Závěry studie potvrdily předpoklad, že online média hrála důležitou roli při formování veřejného mínění v období před Evropskými volbami na jaře 2009. Online média rychle a přehledně poskytovala informace o Evropské unii a platformu pro své čtenáře, kteří zde mohli veřejně vyjádřit své názory a postoje. V analyzovaném období celkový tón debat čtenářů na internetu vyzněl velmi kriticky vůči Evropské unii a jejím institucím – zejména Evropskému parlamentu – to především z důvodu nedostatku možnosti participace českých občanů na evropské politice. Vzhledem k stabilnímu nárůstu počtu uživatelů online médií v České republice lze očekávat, že jejich význam a dopad na veřejné mínění a politický diskurz poroste i v budoucnosti.

Návštěvnost vybraných českých serverů za květen 2009

zdroj	Celkový počet uživatelů
Aktualne.cz	2 451 956
Novinky.cz	3 075 923
Lidovky.cz	619 742
Idnes.cz	3 178 773
Ihned.cz	550 926

Zdroj: NetMonitor - SPIR - Mediaresearch & Gemius, May 2009.

[1] NetMonitor - SPIR - Mediaresearch & Gemius, May 2009, dostupné na <www.netmonitor.cz>.

[2] Blog Tomáše Němečka z 8. 6. 2009, *Eurovolby: první ohlasy z Evropy (pondělní rozcvička)*, dostupné z <http://zahranicni.ihned.cz/c4-10030120-37376710-003000_d-eurovolby-prvni-ohlasy-z-evropy-pondelni-rozcvicka>.

« Vydává Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., dne 1. 10. 2010 » « Šéfredaktorka: Věra Patočková »
« Redakční rada: Daniel Čermák, Radka Dudová, Jana Chaloupková, Yana Leontiyeva, Pat Lyons, Petra Guasti, Natalie Simonová, Eva Mitchell, Petr Sunega, Iva Štohanzlová » « Technická redaktorka: Jana Slezáková »
« Adresa: SOCIOweb, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel./fax: +420 222 221 662, e-mail: socioweb@soc.cas.cz » « ISSN 1214-1720 »

« © Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha »

Jessie Hronešová

jessie.hronesova@area.ox.ac.uk

Tento text vznikl v rámci projektu „RECON – Reconstituting Democracy in Europe“, který je projektem 6. Rámcového programu financovaného Evropskou komisí, CIT4-CT-2006-028698.